

Dominikanci na hrvatskim prostorima 1221. – 2021., Slavko SLIŠKOVIĆ – Ana BIOČIĆ (ur.), Dominikanska naklada Istina – Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2024., 426 str.

Dominikanska naklada Istina i Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu izdali su 2024. godine zbornik radova naslovljen *Dominikanci na hrvatskim prostorima 1221. – 2021.*, koji su uredili Slavko Slišković i Ana Biočić. Zbornik je plod istoimenog znanstvenog skupa, koji je organizirala Hrvatska dominikanska provincija, a održan je 24. i 25. rujna 2021. godine u Samostanu svetog Dominika u Dubrovniku. Povod znanstvenom skupu i nastanku zbornika bila je 800. obljetnica donošenja odluke da dominikanci dođu u hrvatske krajeve. To je odlučeno na II. općoj skupštini dominikanskog reda u Bologni 1221. godine, a odluku je trebao realizirati Pavao Dalmatinac.

Zbornik je podijeljen u nekoliko sadržajnih cjelina: »Uvod« (15-29), »Povijest« (33-167), »Obrazovanje, znanost i kultura« (171-371), »Hrvatska znanstvena bibliografija o dominikancima« (375-396). Osim navedenih cjelina, na početku zbornika stoji »Predgovor« (11-12), koji potpisuje urednik Slavko Slišković. Na kraju zbornika su »Kazala« (407-426) zemljopisnih pojmova i imena. Naslovnicu zbornika krase logo koji su dominikanci izradili 2016. godine prigodom obilježavanja 800. obljetnice papinske potvrde njihova reda. Logo sadrži crno-bijeli dominikanski grb, koji predstavlja dominikansku odoru – bijeli habit i crni plašt. Grb okružuje baklja koja podsjeća na san Dominikove trudne majke. Prema predaji ona je sanjala da će roditi psića sa zubljom u ustima koji će pomoću nje zapaliti cijeli svijet. Dominikanci su na temelju toga u Dominiku prepoznali poput psa vjernog Kristova učenika koji evanđeosko svjetlo širi svemu svijetu. U ikonografiji je često prikazivan uz baklju ili psa.

Prvi dio zbornika, koji nosi naslov »Uvod«, sadrži jedan pregledni rad – »Osam stoljeća Reda propovjednika na hrvatskim prostorima« (15-29) autora Slavka Sliškovića. Rad progovara o administrativnom ustroju, samostanima i crkvama, obrazovnoj i znanstvenoj djelatnosti, svecima i blaženicima dominikanskog reda u hrvatskim krajevima kao i o sestrama dominikankama na našem području.

Drugi dio zbornika naslovljen »Povijest« obuhvaća šest radova (pet izvornih znanstvenih i jedan pregledni rad). U prvome radu »Red, grad i kralj. Dominikanci u srednjovjekovnoj Slavoniji (13. – 16. stoljeće)« (33-45) autorica Marija Karbić obrađuje složene odnose i uzajamno djelovanje na relaciji dominikanski red – kraljevska vlast – stanovništvo gradskih naselja na prostoru srednjovjekovne Slavonije. Upozorava na ulogu koju je dominikanski red imao na tom prostoru u srednjem vijeku. Stanko Andrić u svome radu »Dominikanski samostan svete Margarete u Gorjanima« (47-54) donosi prikaz dvostoljetne povijesti dominikanskog samostana smještena u srednjovjekovni grad Gorjane, koji je danas selo u blizini Đakova. Pritom uzima u obzir sve poznate pisane izvore u kojima se spominje navedeni samostan, od ranog 14. do početka 16. stoljeća. Maja Cepetić Rogić u radu »Dominikanski red u srednjovjekovnoj Čazmi« (55-78) opisuje povijesni kontekst u drugoj četvrtini 13. stoljeća kada su stvoreni uvjeti za dolazak dominikanaca u Čazmu. Posvećuje pažnju pisanim tragovima koji ukazuju na prisuće dominikanskog reda u srednjovjekovnoj Čazmi. Formalno-stilski i komparativno analizira današnju župnu crkvu svete Marije Magdalene, koja je izvorno bila dominikanska samostanska crkva. Zdenko

Dundović i Josip Faričić potpisuju rad čiji je naslov »Kartografski izvori i posjedovni odnosi – prikaz katastrika dominikanskih dobara na području Ninske biskupije (17. – 18. st.)« (79-101). U njemu prikazuju katastarske planove posjeda zadarskog samostana svetog Dominika. Autori »s motrišta kartografije i ekonomske povijesti« analiziraju kartografske izvore »prostornih podataka o posjedovnim odnosima jedne crkvene institucije u Zadru u svrhu očuvanja ekonomskih prihoda i zemljišnih čestica, u ovom konkretnom slučaju dominikanskoga reda na području Ninske biskupije.« »Štovanje pobožnosti Gospe od Ružarija: primjer oporučnih spisa hrvatskih iseljenika u Mlecima (16. – 18. stoljeće)« (103-128) rad je Lovorke Čoralić u kojem istražuje oporučne legatate iseljenih Hrvata u Mlecima u kojima se spominju mletačke crkvene ustanove u kojima se štovala Gospa od Ružarija. Autorica uvodno naglašava ulogu koju je dominikanski red imao u procesu širenja štovanja Gospe od Ružarija. U središnjem dijelu rada raščlanjuju se oporučni spisi hrvatskih iseljenika u Mlecima iz kojih se razaznaje njihova želja za pokopom u grobnicama bratovštine Gospe od Ružarija, želja da se služe mise zadušnice i potreba za obdarivanjem oltara. Završni je dio rada posvećen legatima iseljenih Hrvata iz kojih je vidljiva želja za štovanjem Gospe od Ružarija u vlastitu zavičaju – na otocima Braču i Cresu. Zoran Ladić završava drugi dio zbornika radom »Dominikanci i stanovnici zadarske komune u razvijenom i kasnom srednjem vijeku« (129-167) u kojem razmatra kako su se crkvene, političke i administrativne vlasti odnosile prema uređenju crkvenog i pravnog statusa dominikanaca. Analizirana je povezanost stanovnika zadarske komune i dominikanskog reda u vremenu od prve polovice 13. stoljeća do početka 15. stoljeća, tj. od dolaska dominikanaca do pada Zadra pod mletačku vlast.

Treći dio zbornika nosi naslov »Obrazovanje, znanost i kultura«. Sadrži sedam radova (pet izvornih znanstvenih radova, jedno prethodno priopćenje i jedan pregledni rad). Jasenka Gudelj i Cristiano Guarneri autori su rada »Između teorije i prakse: redovnici arhitekti i tiskane knjige o arhitekturi u kontekstu samostanske kulture ranomodernoga istočnog Jadrana« (171-191). Na temelju pregleda knjižnog fonda u dominikanskim i drugim samostanskim knjižnicama uvidjeli su prisutnost ranonovovjekovnih djela o arhitekturi i srodnim disciplinama. To je pokazatelj da su redovnici bili naručitelji i učitelji. U radu je istaknuto značenje arhitekta i dominikanca Tommasa Marie Napolia. Andrea Radošević je u radu »Dominikanci i hrvatskologoljska književnost« (193-220) prvi put donijela sintezu o tome kako je dominikanska duhovnost odjeknula unutar hrvatskologoljske književnosti. U svome je istraživanju prvi put provela i detaljnu analizu o tome koliko su dominikanski sveteći zastupljeni u hrvatskologoljskim liturgijskim knjigama. Hrvoje Beban je u radu »Medieval Dominican Liturgical Chant Books from Dalmatia: New Insights with Focus on the Graduals« (221-261) prvi put objedinjeno predstavio sve poznate dominikanske koralne kodekse s područja Dalmacije koji potječu iz vremena kasnoga srednjeg vijeka ili poslije. U središnjem dijelu rada obrađuje dominikanske graduale koji su sačuvani u Dalmaciji te analizira njihov liturgijski sadržaj. Rad »Fragmentiranje iluminiranih rukopisa: Ivan Kukuljević Sakcinski i 'Summa confessorum' iz dominikanskog samostana u Dubrovniku« (263-288) Ivana Ferenčaka u središte stavlja djelo *Summa confessorum*. Kodikološkom analizom kodeksa te arhivskim i bibliografskim istraživanjem osvijetljena je provenijencija fragmenta. Prikazana je uloga koju je Ivan Kukuljević Sakcinski imao u sabiranju iluminiranih rukopisa. Petra Vugrinec i Lucija Vuković pridonijele su zborniku

radom »Vlaho Bukovac i dominikanski red u Dubrovniku – neuočene spone« (289-310). Autorice su obradile ono što povezuje umjetnika Vlaha Bukovca i dominikance, u svrhu naglašavanja ključne uloge što ju je dominikanski red imao formirajući i čuvajući duhovno, intelektualno i umjetničko ozračje naše sredine. Urednica zbornika Ana Biočić potpisuje rad »Doprinos dominikanaca Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu« (311-332). Služeći se literaturom i arhivskom građom iz Arhiva Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, prikazala je kako su profesori KBF-a, koji su ujedno bili dominikanci, pridonijeli samom Fakultetu. Istražila je znanstveni, nastavni i institucijski doprinos šestorice profesora: Bernarda Dedića, Jordana Kuničića, Ive Stipičića, Augustina Pavlovića, Franje Šanjeka i Marijana Biškupa.

Treći dio zbornika završava radom »Doprinos dominikanskih gimnazija razvoju hrvatskoga društva 20. stoljeća« (333-371), koji potpisuje Zvonko Džankić. U radu je istaknuta uloga i značenje Bolske klasične gimnazije (1898. – 1973.) i Klasične gimnazije s realnim odjelima i s pravom javnosti u Zagrebu (1941. – 1945.), koje su zasebno djelovale u vrijeme tri društveno-politička sustava (Austro-Ugarska Monarhija, Kraljevina SHS, Jugoslavija). Usprkos brojnim problemima i izazovima koji su pratili djelovanje škola, dominikanci su predano poučavali i odgajali nove generacije, a profesori i polaznici njihovih škola svojim su društveno-političkim aktivnostima pripomogli da opstane hrvatsko biće i nastane hrvatska država.

Naslov četvrtog dijela zbornika je »Hrvatska znanstvena bibliografija o dominikancima«, a sadrži stručni rad Vatroslava Siketića, čiji je naslov »Hrvatska znanstvena bibliografija o dominikancima – bibliografske jedinice« (375-396). U radu su abecedno popisane bibliografske jedinice koje obrađuju različite teme koje su vezane uz dominikanski red. Popis uključuje radove s hrvatskoga govornog područja koji su objavljeni u razdoblju od 19. stoljeća do trenutka nastanka autorova rada.

Završni dio zbornika pod nazivom »Kazala« sadrži »Kazalo zemljopisnih pojmova« (399-405) i »Kazalo imena« (407-426). Slijedi naslov »Izdanja Dominikanske naklade Istina« pod kojim su nabrojana trideset dva djela tog nakladnika, poredana od novijih prema starijima.

Zbornik radova *Dominikanci na hrvatskim prostorima 1221. – 2021.* obuhvaća vrijedne radove renomiranih stručnjaka koji pružaju uvid u dosad slabo istražena područja iz povijesti dominikanskog reda na našim prostorima. Kako je istaknuto u predgovoru – nakana je bila da se jubilej iskoristi za davanje originalnog doprinosa, a ne za predstavljanje već znanih činjenica. Od petnaest radova koliko ih je objavljeno u zborniku, deset je izvornih znanstvenih radova i jedno prethodno priopćenje. U tom je smislu zbornik značajan znanstveni doprinos istraživanju hrvatske crkvene povijesti. Namijenjen je i koristit će znanstvenicima kao polazište za daljnja istraživanja te redovnicima, nastavnicima, studentima i svima koji su zainteresirani za proučavanje povijesti Crkve i redovništva.

Josip Anić